

Боротьба за владу в СРСР

5 березня 1953 р. — помер Й. Сталін.

1. «Коллективне керівництво»:

Г. Маленков — голова Ради міністрів СРСР,

М. Хрущов — 1-й секретар ЦК КПРС з IX.1953 р.,

Л. Берія очолив міністерство внутрішніх справ і держбезпеку.

2. 26.VI.1953 р. — арешт Л. Берія і після суду — розстріл.

3. VI.1957 р. — спроба усунути Хрущова: В. Молотов, Л. Каганович, К. Ворошилов, але Хрущов мав «групу підтримки» зі своїх ставлеників. III.1958 р. — Хрущов зосередив всю повноту державної і політ. влади.

4. 14.X.1964 р. — «Тихий переворот»: пленум ЦК КПРС звільнив М. Хрущова з усіх посад за **волюнтаризм** — діяльність, в основі якої суб'єктивна воля, нехтуються об'єктивні закони.

Політичне керівництво в УРСР

VI.1953 р. — звільнення Л. Мельникова за зросійщення вищої школи та дискримінацію місцевих кадрів у Західній Україні.

1953 р. — **О. Кириченко** — вперше **українець** став 1-м секретарем ЦК КПУ: про чистку укр. мови, розвиток укр. науки, реабілітація укр. діячів, серед членів КПУ 60% українців.

XII.1957 р. — **М. Підгорний** — відповідальний виконавець, подвійна мораль, 1965–1977 рр. — голова Президії Верховної Ради СРСР.

1963–1972 рр. — **П. Шелест** — брав участь у змові проти М. Хрущова.

Етапи десталінізації

1. 1953–1956 рр. — відразу після смерті Й. Сталіна.

- Амністія (звільнення) осіб, засуджених до 5 років (1,2 млн чол.).

- Реабілітація (виправдання) безвинно засуджених (8 тис. чол.).

- Припинення кампанії проти «укр. буржуазного націоналізму».

- Повертались депортовані особи, пов'язані з діяльністю ОУН і УПА.

- Припинення масових репресій. 1955 р. — **прокурорський нагляд**.

- Ліквідація репресивної системи, чистка органів держбезпеки.

- 1953–54 рр. **повстання** в ГУЛАГу. Послаблення тюремно-табірного режиму, перетворення ГУЛАГу у виправно-трудова колонії.

2. 1956–1961 рр. — після XX з'їзду КПРС **реабілітація стала масовою**.

- Створено 90 спеціальних комісій, які розглядали справи в таборах, входили працівники прокуратури, апарату ЦК КПРС і вже реабілітовані.

- Спочатку реабілітовані діячі КПУ: В. Чубар, С. Косіор, В. Затонський, М. Скрипник, М. Коцюбинський.

- VII.1956 р. — реабілітовано **письменників** В. Еллана-Блакитного, Г. Косинку, З. Тулуб, драматурга М. Куліша, режисера Л. Курбаса.

- Переглянули справи 5,5 млн осіб, з них 2,7 млн знято з обліку.

- 1957 р. — реабілітація **депортованих народів**, але не повернули.

Реабілітації не підлягали: активні діячі ОУН та УПА; **колабораціоністи**, жертви політичних репресій **до 1934 р.**; репресовані за «укр. буржуазний націоналізм»; селяни, репресовані **під час колективізації**.

3. 1961–1964 рр. — після XXII з'їзду КПРС:

Зруйнування пам'ятників Й. Сталіну, закриття музеїв Й. Сталіна.

Переименовання міст, колгоспів, вулиць, вилучення його творів.

Відлига — період в історії СРСР 1953–1964 рр.: спроба реформування радянської моделі розвитку, відмова від найбільш одіозних проявів сталінського режиму. Свою назву період дістав від повісті І. Еренбурга «Оттепель», що з'явилася в 1954 р.

Лібералізація суспільно-політичного життя

Це скасування або послаблення державного контролю над усіма сферами життя суспільства, пом'якшення політичного режиму, демократизація.

1. Послаблення командно-адміністративної системи.

Децентралізація управління.

2. Курс на переростання диктатури пролетаріату

в **загальнонародну** державу.

3. Регулярне оновлення на чергт керівних органів КПРС

і держави — не більше трьох термінів на одній посаді (**ротація**).

4. Розширилися права місцевих органів влади.

5. Всенародне **обговорення** проектів законів.

6. Розширення **прав профспілок**.

7. Розтопили кригу страху.

Десталінізація — процес ліквідації наслідків сталінізації, відмова від політики масового терору.

XX з'їзд КПРС — 14–25.II.1956 р.

Звітна доповідь Хрущова утверджувала демократію, розрядку міжнародної напруженості, вперше увага на розвиток с/г, виробництво предметів споживання, житло.

25.II.1956 р. на закритому засіданні доповідь Хрущова «Про культу особи та його наслідки». Наведені численні факти злочинів і зловживань Й. Сталіна, наприклад: вбивство Кірова в 1934 р., винищення командних кадрів перед війною. Вперше після 1925 р. дізналися про «Лист Леніна до з'їзду». Доповідь добре підготовлена, логічна і аргументована.

Але:

- Критика особи, а не системи, яка її породила.

- Початком злочинної політики визначався 1934 р., тобто не брався під сумнів досвід методів колективізації і Голодомору.

- З тих, хто був при владі в той період, знімалася відповідальність.

Осуд неповний, дозований, половинчастий.

30.VI.1956 р. — ЦК КПРС прийняв постанову «Про подолання культу особи та його наслідки». Висловлювалася рішучість продовжувати боротьбу проти культу особи: усунути негативні наслідки, але основні положення доповіді в пом'якшеному вигляді: Сталін боровся за соціалізм.

Розширення прав УРСР в складі СРСР

1. Розширювались функції і підвищилась відповідальність КПУ.

2. Частка промисловості, **підпорядкована уряду УРСР** в економіці України збільшилася з 35% до 76%.

3. У відання УРСР перейшли **питання обласного адміністративно-територіального устрою**.

4. Затвердження цивільного та кримінального кодексів.

5. Більше прав щодо **планування, будівництва**, капіталовкладень.

6. Активізувалася діяльність УРСР на **міжнародній арені**.

Але все це — відродження «**контрольованого автономізму**»: вказівки будь-якого союзного відомства залишалися законом, обов'язковим для виконання урядом УРСР.

Вихідці з України посіли провідні місця в союзному керівництві: Р. Малиновський, А. Гречко — міністри оборони СРСР, В. Семичасний — голова союзного КДБ, 4 українці в Політбюро ЦК. У 1964 р. з 10 осіб Президії ЦК КПРС 5 українців — номенклатурний рекорд.

XXI з'їзд КПРС

П'ятирічний план 1956–1960 рр. з'їзд замінив **семирічним планом** 1959–1965 рр.

XXII з'їзд КПРС — 1961 р.

1. **Гостра критика культу особи Сталіна**. Звинувачення в репресіях поширено на Л. Кагановича, В. Молотова, Г. Маленкова, К. Ворошилова. З'їзд ухвалив винести з мавзолею Леніна саркофаг з тілом Сталіна і поховати біля Кремля.

Оприлюднено правду про діяльність Л. Кагановича в Україні як організатора голодоморів, а час його секретарювання названо «чорними днями».

2. Прийнято нову програму партії «Програма побудови комунізму», яка запевняла, що в 1971 р. СРСР випередить США за економічним потенціалом, а в 1980 р. буде побудовано комунізм. **«Нинішнє покоління радянських людей буде жити при комунізмі».**

Релігія

1. 1954 р. — «**про помилки** в науково-атеїстичній пропаганді».

1956 р. — **повернення** репресованих **священників**.

2. **1958–1962 рр.** — масштабна **кампанія наступу на церкву**, закриття церков, 2/3 монастирів припинили свою діяльність.

Атеїстичні музеї, кафедри наукового атеїзму.

Припинення паломництва, закриття святих місць, заборона сект.

Зміни адміністративно-територіального устрою

19.II.1954 р. — указ Президії Верховної Ради СРСР «Про передачу Кримської області зі складу РРФСР до УРСР».

1954 р. — створена Черкаська область.

1954 р. — Ізмаїльська область відійшла до Одеської.

1958 р. — Дрогобицька обл. — до Львівської.

1962 р. — Станіславська область стає Івано-Франківською.